

Valeriu Râpeanu

Dan Hăulică

Tiberiu Avramescu

I. Dan Hăulică, eminentă personalitate a culturii române contemporane

Cu Dan Hăulică, cel ce și-a aflat într-o duminică dimineața (17 august, 2014) sfârșitul pe patul unui spital unde era ținut de o suferință atroce de mai bine de zece luni, se stinge unul din străluciții reprezentanți ai culturii române contemporane, un om cu un orizont spiritual neobișnuit, care a acționat consecvent pentru triumful calității și al modernității.

Stau în fața colii albe de hârtie, recitesc articolele pe care le-am scris de-a lungul anilor despre el și cărțile lui, îmi amintesc atâtea și atâtea zile și nopți când am fost alături în sălile de spectacol și de concert, lungile discuții despre cărți, expoziții, muzee și mă tem că emoția mă va face să nu pot spune acum tot ce aș vrea să spun, tot ce ar trebui să spun. Pentru că ultima dată când m-a chemat la telefon și când cu inima strânsă îi ascultam glasul care se stinge și se pierdea am vorbit despre unul din articolele pe care i le-am publicat în anii '60 intitulat „Spiritul mediteranean”. Se întreba în ce măsură cei tineri mai știu despre atâtea și atâtea fapte culturale petrecute de-a lungul deceniilor trăite de generația noastră și care au căzut într-o uitare voită și vinovată.

Tocmai de aceea acum în ceasurile când ne aflăm încă sub impresia incredibilei vești, deși știam că este iminentă, vom încerca să ne înfrângem emoția și să spunem răspicat: Dan Hăulică a fost una din acele proeminente personalități ale istoriei contemporane românești, continuator

demn al unei tradiții enciclopedice reprezentată de G. Călinescu, G. Oprescu, Tudor Vianu, Zoe Dumitrescu - Bușulenga. Formația lui intelectuală atestă încă odată că școala românească a putut da exemplare de înaltă ținută intelectuală, care au stat în fața oricărei personalități din străinătate, uimind-o prin vastitatea cunoștințelor sale, prin spontaneitatea cu care realiza cele mai nebănuite apropieri în timp și în spațiu, prin ceea ce spunea fără emfază și fără dorința de a pune pe cineva în dificultate.

Când în anul 1956 a debutat în paginile „Gazetei Literare” cu un articol despre poetul Mihail Codreanu, urmat de altele tot atât de profunde și de măiestrit scrise, într-o vreme în care limba de lemn stăpânea și reprezenta chiar o trambulină a afirmării oficiale, Dan Hăulică nu trecuse de Arad. Liceul și Universitatea le-a urmat la Iași - cu un interludiu în anii nenorociți ai refugiului din 1944. Și astăzi cei care au urmat cursurile facultății de filologie a Universității din Iași în anii '50 își aduc aminte de foarte tânărul asistent Dan Hăulică pe care îl prețuiau pentru cunoștințele sale, pentru îndrumările de înaltă intelectualitate pe care le dădea la seminarii, pentru distincția personalității sale.

Când a început să scrie în presa Capitalei, articolele sale au învederat un luptător pentru două idei cărora le-a rămas credincios până la sfârșitul vieții: calitatea și modernitatea. A fost cel dintâi

care prin scrisul său, niciodată grăbit, niciodată aproximat, ci totdeauna elaborat până la ultima expresie, totdeauna îngrijit ca să nu conțină nicio stridentă, a oferit un exemplu de ceea ce înseamnă să nu cunoști limită în calea căutării perfecțiunii. Am fost nu odată martorul acestor chinuitoare zile și nopți în care respingea fără posibilitate de discuție orice tentativă de a-l sfătui să încheie mai repede un articol, un studiu, o imprimare radiofonică sau definitivarea unei emisiuni de televiziune.

Calitatea actului artistic a fost crezul demersului său critic. Sub aparențele sale de blajin moldovean se ascundea temperamentul de luptător al celui care era încredințat că îndeplinește o misiune. De aceea multe din articolele sale au avut un răsunet neobișnuit, au declanșat dezbateri, au fost salutate ca momente definitorii ale afirmării spiritului critic românesc împotriva proletcultismului a lipsei de valoare, a ceea ce era contrafăcut artistic. Nu puțini din cei ce practica o asemenea artă aveau funcții înalte, se bucurau de protecții oficiale, se dovedeau maeștri în intimidarea celor ce îndrăzneau să spună răspicat dar elegant, ferm și argumentat că „regele era gol”. Nu s-a lăsat intimidat și a mers mai departe. Uneori singur.

Dan Hăulică nu a fost nici un copil teribil, nici un demolator obstinat. Chiar atunci când a spus, fără teamă, „Acesta nu este Eminescu”, a împiedicat ca un bust care nu reprezenta altitudinea sufletească a geniului literaturii noastre să fie așezat în inima Capitalei noastre. A fost un spirit constructiv prin tot ce a scris - chiar dacă se afla pe poziții accentuat critice -, prin tot ce a făcut. În această ultimă ipostază, sacrificând adeseori scrisul său, neținând seama de urmările pe care exigența sa proverbială le avea asupra persoanei lui. Și aceasta pentru că el să dăruia. Vroia să inițieze publicul, să-i deschidă orizonturi noi, să lărgescă aria culturală a timpului. Emisiunile radiofonice din ciclul „Vocile artei moderne”, ciclurile de la Televiziunea Română dedicate marilor monumente ale artei universale și, în sfârșit, revista *Secolul XX* pe care a ridicat-o la nivelul celor mai înalte expresii ale publicisticii culturale românești sunt doar câteva exemple. Una din marile creații de care se leagă numele său a fost revista *Secolul XX*, revistă condusă de el câteva decenii, pe care a conceput-o ca pe o publicație interdisciplinară. Prin înfățișarea sa grafică, prin reproducerea din arta românească și universală, arta modernă devenea familiară publicului românesc. Iar când începeai să citești traducerile de proză, poezie, dramaturgie, eseistică din literatura universală simțeai cum ferestre se deschid către orizonturi nebănuite. Vom recunoaște vreodată ce a însemnat această revistă în care spiritul novator și curajul lui Dan Hăulică

se manifesta număr de număr, pagină de pagină, înfruntând asprile cenzurii de toate felurile, teama superiorilor, dar nedând niciun pas înapoi? Nu și-a precupețit timpul construind arhitectura fiecărui număr, citind și recitind totul, așezând la locul cuvenit fiecare articol, studiu, fiecare pagină, însoțindu-le de ilustrațiile adecvate.

Spirite lamentate și lamentabile s-au grăbit să-l atace pe Dan Hăulică acuzându-l de elitism, de calofilie. Ceea ce era absurd. Răspunsul l-au dat atunci cititorii. Pentru că *Secolul XX* devenise un fenomen social, răspândirea lui nu odată, din mână în mână, fiind una din realitățile culturale ale timpului. Când vom scrie o istorie obiectivă a presei românești, vom vedea că prin anvergura sa intelectuală, prin corespondențele pe care în fiecare număr le stabilea între toate domeniile artei, prin prezența unor personalități ale vieții culturale internaționale care au colaborat aici cu interviuri și pagini beletristice, prin deplina unitate între fondul și forma revistei, *Secolul XX* se înscrie cu drepturi egale alături de principalele periodice ale istoriei noastre, precum *Dacia literară*, *Convorbiri literare*, *Viața Românească*, *Gândirea*, *Revista Fundațiilor Regale*.

Abnegația pe altarul artei, spiritul său constructiv l-au făcut să intervină imediat, pe toate căile, promovând valorile tinere, afirmând locul eminent pe care îl ocupă în arta noastră maeștri a căror operă era trecută la fondul pasiv.

Vernisajele la care a vorbit Dan Hăulică (a ținut cineva evidența lor?) erau sărbători ale spiritului, urmărite de un public imens, prilejuind descoperirea și confirmarea unor talente care au ilustrat arta noastră de azi. N-a abdicat de la ceea ce el considera o misiune decât cu foarte puține zile înainte de a fi doborât de un infarct ale cărui semne le-a nesocotit supraveghind până noaptea târziu lucrările de amenajare a unei expoziții.

S-a implicat în viața artei noastre plastice vizitând ateliere, îndrumând primii pași, aflând soluții în momente de cumpănă și de căutare artistică, organizând expoziții. Avea un gust, o pricepere, o dăruire în a alcătui o prezentare plastică fie retrospectivă, fie marcând o etapă din drumul unui artist tânăr sau matur, încât prezența lui în selecție și alcătuire era imediat simțită. „Este unic”, mi-a spus odată marele nostru pictor H.H. Catargi.

O asemenea pasiune pentru descoperirea talentelor și negarea imposturii, o asemenea dăruire care îl făcea să se implice neconținut în lupta pentru despicierea apelor, nu putea să nu stârnească reacții. Unii l-au numit „un orator printre scriitori” (doamne, iartă-i!), alții l-au acuzat de cosmopolitism și de nesocotirea valorilor naționale. Când vom citi ceea ce a scris și ceea ce a vorbit, când

vom avea imaginea a tot ceea ce a făcut pentru țara lui cât timp a fost ambasadorul României pe lângă UNESCO, când vom recunoaște că primul Colocviu Brâncuși desfășurat la noi, în 1967 - organizat de el -, a fost un adevărat model greu de egalat, când toți cei care am fost lângă el vom spune cu câtă feroare înfățișa personalităților venite din străinătate opera artiștilor români în expoziții, muzee, colocvii, conferințe, vom vedea că și pe acest tărâm acțiunea lui a fost de-a dreptul exemplară. Unul din ultimele colocvii organizate de el a fost cel legat de centenarul morții lui Nicolae Grigorescu, pentru care s-a implicat total, afirmând valoarea națională și internațională a acestui mare artist.

*
**

Pe patul de suferință a fost consecvent cu sine până la cea din urmă pâlpâire a trupului său atât de greu încercat. Am fost unul din ultimii care l-au văzut, dar nu într-o vizită de circumstanță. Voia

să scrie un articol despre Constantin Brâncoveanu și mi-a cerut să îi aduc paginile lui Nicolae Iorga despre acest Voievod al Culturii românești, deoarece avea conștiința că fără studiile, portretele, conferințele celui ce a murit asemenea înaintașului său, nu se poate spune ceva esențial. L-am văzut atunci cum cu ultimele lui puteri ținea în mână *Sfaturi pe Întunerec*, răsfoind cu sfială și trăind parcă cu fiecare filă întoarsă. Așa cum l-am văzut de atâtea și atâtea ori în timpul unei vieți în care cele mai de seamă bucurii au fost cele ale culturii.

Articolul despre Constantin Brâncoveanu a fost început. N-a mai apucat să fie dezvoltat și încheiat. În dimineața zilelor când clopotele băteau întru pomenirea nemuritorului Domn, Dan Hăulică închidea pentru totdeauna ochii. Nu se poate ca măcar unul din acele minunate armonii celeste să nu fi răsunat și pentru cel care s-a identificat cu destinele culturii românești.

II. Un devotat și exemplar slujitor al cărții: Tiberiu Avramescu

Cei care am pornit la drum împreună cu **Tiberiu Avramescu** și am fost alături de el la bine și la rău, cei ce am trăit aceleași momente de bucurie, de îndoială, de tristețe, avem datoria să spunem, acum când omul care a căzut la capătul unor lovituri ce s-au abătut într-o cadență infernală asupra trupului său, și așa greu încercat, ceea ce în timpul vieții lui n-am spus.

Tiberiu Avramescu a fost unul din cei mai competenți, cei mai devotați și cei mai pasionați slujitori ai cărții românești contemporane. Când se va scrie o istorie a vieții editoriale de după 1955, numele său va figura în primele rânduri. Să nu ne sfiim să spunem: **în primul rând**.

Rostul și sensul existenței lui a fost cartea. Biografia lui, în afara evenimentelor care marchează viața fiecărui muritor, nu cuprinde nimic spectaculos. A urmat schimbările fericite și nefericite ale sistemului nostru editorial, fiind unul din cei care au înnobilit cu o muncă tenace și competență orice loc ce i-a fost încredințat. El nu se poate lăuda cu titluri, distincții, funcții importante, premii (a luat unul destul de târziu), deși le-ar fi meritat din plin. Nu a pândit conjuncturile ca să iasă la răspântii și să se bată cu pumnul în piept și nu și-a confecționat un statut de victimă care să culeagă

grase profituri materiale. Nu și-a renegat prietenii. Și nici opțiunile. Drumul său este drumul consecvenței. Evenimentele vieții lui sunt reprezentate de sutele și sutele de cărți redactate, de munca de organizare și de coordonare editorială. Dovedea o prietenească exigență, nu se sfia să-ți spună ca un bun și adevărat coleg unde ai greșit, unde n-ai mers până la capăt, unde condeiul s-a grăbit. După orele petrecute la Editură într-o muncă încordată și tăcută (nu pierdea timpul în taifasuri și șuete) mergea la Biblioteca Academiei unde rămânea confundat în colecții de ziare până când soneria custodelui îi amintea iminența orei de închidere.

Opera editorială a lui Tiberiu Avramescu rămâne „Biblioteca pentru toți” seria nouă - continuând și ducând pe culmi ceea ce se realizase începând din 1959. Inaugurată în 1895, cu un volum din Poeziile lui Eminescu. De atunci într-o cadență susținută (lungi perioade de timp săptămânale), cu un preț fix, modic, în tiraje care - astăzi - ni se par amețitoare, „Biblioteca pentru toți” a devenit una din cele mai importante construcții culturale românești, cu o valoare exemplară. Înconjurat de un număr de tineri redactori, la rândul lor competenți și dăruți nobilei profesii pe care au transformat-o într-o adevărată magistratură culturală,

neîmpiedicat de conducerea editurii, Tiberiu Avramescu a reușit să dea „Bibliotecii pentru toți” elevație intelectuală conferindu-i în același timp o largă popularitate. Îi adaugă seria numită cultură generală. Capodopere și lucrări fundamentale, ale beletristicii și gândirii naționale și universale au apărut în această colecție, care a avut un rol eminent în răspândirea culturii, în propagarea bunurilor spirituale ale omenirii.

După ce Editura Minerva a încetat să mai existe (de ce?), după ce „Biblioteca pentru toți” și-a început agonia în alte părți, din fericire, vastele sale cunoștințe pe tărâmul editării cărții au fost folosite cu succes în opera nobilă întreprinsă de Fundația Națională pentru Știință și Artă, care tipărește cea mai importantă colecție de literatură română a ultimului pătrar de veac „Opere fundamentale”.

Om al condeii, Tiberiu Avramescu și-a început activitatea publicistică în paginile „Gazetei Literare”, în anii 1955, fiind prezent în paginile revistelor culturale din acea vreme. Articolele sale purtau pecetea seriozității, a unei informații temeinice, a unei redactări bine cumpănite. Calități pe care le regăsim în cărțile și edițiile sale nu atât de multe pe cât am fi dorit noi și aceasta pentru că Tiberiu Avramescu a înțeles că mai întâi să-și facă datoria față de alții ca editor. Și mai avea o calitate pe care puțini o mai au: o exigență ieșită din comun. Căuta până în pânzele albe, nu lăsa să-i scape niciun amănunt, verifica toate sursele. Cărțile, antologiile și edițiile sale despre începuturile teatrului românesc, amintirile literare despre vechea mișcare socialistă, ziarul „Adevărul” și nu numai vor rămâne lucrări de referință în cultura noastră. Toate încununute de acea nouă ediție a însemnărilor lui Constantin Bacalbașa: *Bucureștii*

de altădată. Când Tiberiu Avramescu, împreună cu soția sa Aristitza, și ea o editoare de elită, mi-au propus reeditarea fermecătoarelor notații ale cunoscutului ziarist, am fost sigur că vom avea în față nu numai o retipărire a textului apărut cu decenii în urmă ci o ediție exemplară. Și așa a fost. În 1988 a apărut la Editura Eminescu primul volum al acestei serii și am văzut toți că Tiberiu Avramescu realizase nu doar un dialog cu autorul, nu corectase numai inerentele greșeli datorate uzurii memoriei, ci pornise la o operațiune uriașă în cadrul căreia fiecare nume, fiecare dată, fiecare împrejurare evocată erau verificate. Iar adevărul era întregit cu o minuțiozitate greu de închipuit. Au reușit să publice trei volume ale acestei serii (două din ele au fost reeditate recent de editura „Humanitas”). Retipărirea, așa cum a conceput-o și au realizat-o Tiberiu și Aristitza Avramescu, a devenit o lucrare de referință și un model pentru toți cei ce abordează atât de dificila misiune de a alcătui ediții critice.

Păcat că omul acesta atât de modest, atât de bun sufletește, care n-a făcut rău nimănui, care și-a pus toate forțele în slujba binelui, de la un moment dat, a fost lovit de boli care îi diminuau forța fizică. Dar n-a cedat. Mergea din ce în ce mai greu, avea tot felul de neplăceri fizice, dar lucra neconținut. Numai când loviturile au fost atât de cumplite, după săptămâni și săptămâni de spitalizare, menite să amortizeze ceea ce se abătuse asupra lui, mi-a spus „N-o mai duc mult”.

Din păcate a avut dreptate. Dar ceea ce a scris, edițiile și cărțile lui, modelul uman pe care l-a impus timp de șase decenii, vor dura mult. Și dincolo de viața pământească a celor ce l-am cunoscut pe acest devotat și exemplar slujitor al cărții.

